

Berényi Dénes

„Alternatív” tudomány?

Mióta a modern, a tulajdonképpeni értelemben vett természettudomány a XVI–XVII. század fordulóján megszületett, mindig voltak olyanok, akik kellő előképzettség nélkül, nem ismerve a megfelelő tudományos tényeket, szenzációs, az elfogadottakkal ellenkező új elméletekkel álltak elő, és azok azonnali elfogadását követelték a tudományos közvéleménytől. Meg kell jegyeznünk, előfordult, hogy nekik lett igazuk. Maga e sorok írója személyesen is tapasztalta „laikusok jelentkezését” – többek között – hozzáérkező levelek, rövidebb-hosszabb dolgozatok formájában is.

Két nemrégiben megjelent könyvről¹ – amelyek közül az egyik nyolcszáz oldalas, a másik is közel ennyi –, illetve szerzőikről egyrészt nem lehet állítani, hogy tájékozatlanok lennének azon a területen, amelyről a művük szól – úgy látszik, hogy valóban ismerik a legújabb tudományos közleményeket is –, másrészt – akárhogy is áll a dolog – tisztelettel kell adózni annak a szellemi és anyagi (tegyük hozzá: finansziális – mert hiszen a könyvek a szerzők saját költségén jelentek meg) erőfeszítésnek, amiről ezek a kiadványok tanúskodnak. A szóban forgó két könyv közül az elsővel (amelynek Korom Gyula a szerzője) kapcsolatosan korábban már megjelent néhány megjegyzésem a Debreceni Szemle Jegyzetlapok rovatában (13. 2005, 112–116).

Mi akkor a probléma a szóban forgó könyvekkel – ha van egyáltalán valami probléma? Hogy ellentmondanak a tudományos közösség által általánosan elfogadott elméleteknek, az nem lehet igazán probléma. A tudomány egész történetét végig kíséri a jelenségek új megközelítésének, az új elméleteknek az elfogadtatásáért folyó küzdelem. Minél eredetibb egy elmélet, minél jobban eltér az elfogadottól, annál többet és kitartóbban kell küzdeni érte. A példákat kezdhethetjük mindjárt Galileinél, de ma már szinte hihetetlen, hogy Newtonnal is mennyire szembehelyezkedtek korának legnevezetesebb fizikusai. Évtizedekbe telt, míg végül is elfogadták eredményeit, míg azután szinte magától értetődővé vált.

Nem kell azonban olyan messze visszamenni. Einstein relativitáselméletét nem csak politikai okokból támadták („német fizika”!), de egyértelmű tapasztalati bizonyítása után – a fény eltérülésének kimutatása napfogyatkozás során – sem ezért a rendkívüli teljesítményért kapta meg a Nobel-díjat 1921-ben (két évvel a relativitáselméletre vonatkozó előbb említett döntő kísérlet után), hanem a fényelektromos jelenség magyarázatáért, 1905-ben publikált eredményéért. A relativitáselméletért soha nem kapott Nobel-díjat.

¹ Korom Gyula: *Einstein tévedett!* Magán kiadás, Budapest, 2003; Sik László Tamás: *Az időtér elmélete*. A szerző megbízásából kiadta a Háttér kiadó, Budapest, 2006.

Maga Einstein viszont élete végéig nem tudta elfogadni a kvantummechanikát, nem találta azt kielégítő, ún. teljes elméletnek. Egyébként a kvantummechanika képletei kitűnően működnek, sőt megbízható becslés szerint a mai ipari termelés mintegy 30%-a, és természetszerűleg éppen a csúcstechnológiai jellegű termékek kifejezetten a kvantummechanikán alapulnak. Ugyanakkor a matematikai formalizmus értelmezése ma is élénk vita tárgya, és legalább háromféle különböző felfogásnak vannak hívei korunk tudományos közösségében. Hogy más tudományterületről is hozzak példát: itt van a Pángea-elmélet története, amely szerint a mai földrészek százmillió évvel ezelőtt egy összefüggő szárazföldet (Pángea!) alkottak, amelyek a későbbiek során váltak szét. Az elmélet, amelyik a XX. század elején jött létre (Alfred Lothar Wegener), évtizedekig mosoly tárgya volt szakkörökben, míg azután egyre több bizonyíték halmozódott fel mellette, és az elmélet elfogadottá vált. Megemlíthetjük az akupunktúrás gyógyító eljárást is, amelyet az európai orvostudomány sokáig nem tudott elfogadni, és ma is vita tárgya.

Mindezek után *nagy tévedés lenne minden dilettáns, amatőr „támadást a »hivatalos« tudomány” ellen komolyan venni.* Valóban vannak olyan kívülről jövő „tudományos” eredmények, amelyekről hamarosan kiderül, hogy nem érdemes velük foglalkozni. Természetesen nagy felelősség, és egyáltalán nem mindig annyira egyértelmű, hogy melyek azok a „kívülről jövő” (ti. a tudományos közösségen kívülről) gondolatok, elméletek, eredmények, amelyekkel valóban nem érdemes foglalkozni, és melyek azok, amelyeken érdemes elgondolkozni és velük vitába szállni, sőt végül is egészben vagy részben elfogadni őket. Véleményem szerint a komolyan veendőkkal azért esetleg érdemes vitatkozni, akár megcáfolni, mert ezáltal tisztázódnak a fogalmak, és az esetlegesen téves nézetek és megjegyzések is hozzájárulhatnak a „fennálló” elméletek megerősítéséhez vagy legalább jobb megértéséhez. A tudományos kutató különben is mindig tudatában kell, hogy legyen a tudomány nyíltságának az új felé. Hiszen jól tudja, hogy a tudományban „...semmilyen eredmény sem tekinthető abszolútnak és biztosnak”, „...az elméletek nem nyilatkoztatnak ki végső, abszolút igazságokat”. (W. Kuhn)

Mi a fő baj akkor a sokszor a „szóra érdemes” kívülállóktól származó eredmények, művek esetében? Vegyük a szóban forgó két könyvet, a Korom Gyuláét és a Sik László Tamásét. Azért mert nehézségeik, komoly nehézségeik vannak nézeteik elfogadtatásával, támadják a „hivatalos” tudományt, és úgy gondolják, hogy egy *alternatív* tudományt tudnak felépíteni. Korom Gyula könyvével kapcsolatban a múltkori jegyzetemben bőven írtam erről. Az „Elméleti Fizika Ortodox 'Egyházának' felkent papjai”-ról beszél és „osztorozza” a „hivatalos tudományt”. Sik László Tamás szerint pedig „...a tudományos kutatások természetrajza nem más, mint azon személyek presztízsküzdelme, akik kivívták maguknak a szakmabeliek elismerését vagy a megfelelő pozíciót”. Máshol ezt írja: „...a hivatásos kutatóknak – tudva vagy sem – eszük ágában sincs feltárni a valóságot...” „Ezek a tanulmányok² foglalják össze azokat az ismereteket, amelyek ugyanúgy a megismert környezetünket *mutatják be*, mint a mai *hivatalos*³ tudományismeret, *mindössze másképp* teszik ugyanazt”.

Még ha van is igazság, sokszor talán nagyon sok igazság is a fenti megállapításokban, akkor sincs alternatív tudomány. A tudományos kérdéseket nem lehet a tévében, és a bulvárlapokban a nagyközönséggel, meg az újságírókkal eldöntetni. A tudományos vi-

2 ti. Sik László Tamásé

3 Kiemelés tőlem. B. D.

tát, az új tudományos nézetek elfogadtatásáért érvekkel vívott küzdelmet nem lehet „megspórolni”. És ebbe nem szabad belefáradni. Szitkozódással persze sem e vonatkozásban, sem egyébként nem sokat lehet elérni. Ez – hogy úgy mondjam – nem tartozik a tárgyhoz. Mint a múltkor is írtam, aki tudományos érvek helyett gúnyolódik, szitkozódik, az azt a gyanút kelti, hogy kifogyott a tudományos érvekből, hogy esetleg nincs igaz. Ha az ember cikkeit visszautasítják, el kell gondolkozni nem csak azon, hogy mindenben igaza van-e, de azon is, hogy vajon nem fogalmazásával van-e baj, vajon elég világosan fejtette-e ki álláspontját.

Hadd fejezzem be ezeket a megjegyzéseket néhány idézettel a múltkori jegyzetemből.

Nagyon fontos szempont a következő: „Ma az új tudományos eredmények⁴ folyóiratokban látnak napvilágot. A könyvek a már elfogadott eredmények összefoglalására szolgálnak. Nem hiszem, hogy megdöbbentő új eredmények elfogadtatására majd ezeroldalas magyar nyelven megírt könyv alkalmas. A *leglényegesebb eredményeket* (de csak azokat, röviden, akár több részletben) vezető (ma) angol nyelvű tudományos folyóiratokban kell közölni. Ha az egyik nem fogadja el, akkor a másokban, vagy a harmadikban újabb és újabb világosabb megfogalmazásban”.

Végül: „Valóságban nincs hivatalos és nem hivatalos⁵ tudomány, hanem tudomány és áltudomány van. Áltudomány pedig az, amelyik nem újabb kísérleti, pontosabb mérési eredményeket, újabb számításokat és érveket sorakoztat fel, hanem megbízhatatlan tényekre, *általában* a »tapasztalatra« hivatkozik és főleg a »hivatalos tudományt« szidva, mégis annak pecsétjét követeli állításaira”.

Az tehát a kérdés, „...hogy a »hivatalos« és az »igazi« tudomány áll-e egymással szemben, vagy pedig a tudomány és az áltudomány, amely állításait ténylegesen nem tudja igazolni megbízható megfigyelések, mérések és kísérletek segítségével”.

4 Főleg a természettudományokban!

5 azaz „alternatív”